

INVITASJONSSKRIV, ØSTMARKA BYØKOLOGISK PILOTPROSJEKT Trondheim, 08.10.2021

Det inviteres til fysisk møte for Østmarkneset Byøkologisk Pilotprosjekt.

Tidspunkt 13. oktober, Kl. 17.30 - 20.00

Sted: Møterom 1, Tiriltoppen Barnehage, Østmarka (se kartutsnitt nedenfor)

INNHOLDSLISTE:

- Om møtet, bakgrunn, mål og ambisjon, s. 1-2
- Møteplan, s. 2
- Faginnspill:
 1. Christian A Klôckner, Institutt for psykologi NTNU, Økologi og folkehelse, s. 3
 2. Roel May, Økolog, ansatt ved NINA, Økokorridorer, Konnektivitet, s. 4-5
 3. Transformasjonsarkitektur, Nøysom Arkitekter, s. 5-6
 4. Viltbestand, biologisk mangfold, Viltnemda m.fl, tilkommer ved møtet
 5. Urban Dyrking, Eivind Frøiland, Voll gård, s. 7
 6. Naturverdier på Østmarka, Miljøenheten avd. LN, s. 8-10
- Utkast, forslag til moderering ved møtet, s. 11

KORT OM MØTET:

Fra kl 17.30 - 18.00 legges det opp til en kort befaring av området. Kl 18.00 - 20.00 gjennomføres det fysiske møtet inne på Tiriltoppen Barnehage. Barnehagen tilhører Trondheim Kommune, og møtet koordineres av Erlend Aastad Viken. Adkomst via hovedinnkjøring til Østmarka / Nidaros DPS, med innkjøring skiltet "Spannet". Ta kontakt på 90686517 for eventuelle spørsmål.

Øvrig bakgrunnsinfo og sakspapirer sendes ut en uke før møtet. Disse vil inneholde innspill fra fagmiljøene som er koblet på prosjektet, i hovedsak innen psykologi, arkitektur og økologi. Øvrige saksinnspill ønskes opp mot- og underveis i møtet.

TAKK FOR RESPONSEN

Det tegner til å være stor interesse for prosjektet, og både politikere, fagmiljøer og andre ønsker å delta. Dette er positivt, og gir motivasjon til å gå videre med arbeidet. Etter møtet 13. oktober vil vi kunne si tydelig hvor veien videre bør gå. Den positive responsen på prosjektet så langt har bidratt til å gi et tydeligere blikk på dette.

BAKGRUNN

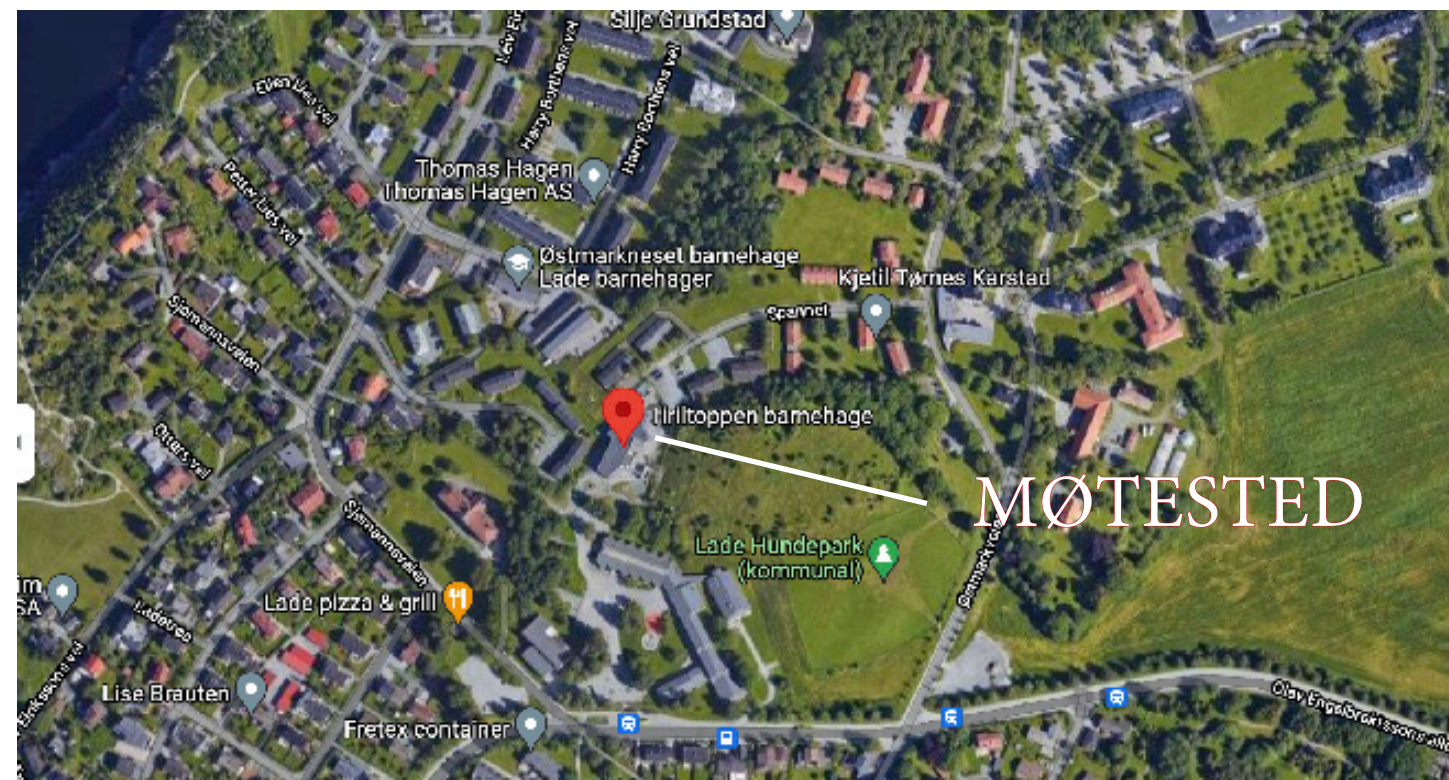
Arealplanen åpner for endringer i den øko-arkitektoniske topografien på Lade. Østmarkneset og kulturlandskapet der er av spesiell kulturell-, historisk-, og økologisk betydning, og det ønskes en grundig utredning av en alternativ utviklingsplan. Denne vil kunne gi verdifulle synergieffekter, og danne grunnlag for et prosjekt med både regional- og nasjonal overføringsverdi.

Hovedtrekkene i prosjektet konstitueres av økologiske grunnføringer, hvor øko-korridorer, biomangfold og naturens egenverdi står i fokus. Kan videre utvikling skje uten brudd i økokorridorer, og uten tap av økologi?

Prosjektet sikter på å kunne gi økt kompetanse i et kompleks fagfelt og bringe dette inn til politikken. Et reelt grønt skifte fordrer hensynstakningen til et hele hvor boligpolitikk og menneskets behov for sosioøkonomisk trygghet ikke står i særstilling. Det urbane biomangfoldet, grøntstrukturer, økokorridorer og naturens egenverdi må tydeligere fram i diskursen. Skånsom arkitektur og en byutvikling som hensyntar rådyrets vandringsruter og kornkråkens behov for ro i hekketid bør være en naturlig del av dette. Kompetansemiljøene finnes allerede, men har foreløpig ikke blitt samkjørt eller gitt mandat i tilstrekkelig grad. Her finnes det et enormt mulighetsrom. Økonomisk- og politisk vilje vil kunne bidra til å styrke et slikt arbeid, og Østmarkneset vil kunne bli stående som et foregangsprosjekt med betydelig overføringsverdi. Prosjektet vil kunne si hvorvidt det er mulig å utvikle et område i tråd med de økologiske prinsippene for reell bærekraft, samt skissere opp de ulike alternativene som finnes for Østmarkneset spesielt.

- Lage et byøkologisk prosjekt med overføringsverdi
- Skape økologisk presedens i lokalpolitikk og byutvikling med mål om å bli nasjonal foregangskommune
- Utrede og vise hvordan man kan bedrive byutvikling med bevaring av eksisterende bygningsmasse, og uten tap av grøntareal og urbant biomangfold.
- Bygge tillit mellom politikk og borgere, og skape transparens i byutviklingen, blant annet gjennom et lobbyeringsregister og en mer tilgjengelig informasjonsstrøm.
- Styrke de økologiske fagmiljøenes tilstedeværelse i byutviklingen, og skape et tverrpolitisk organ som ivaretar de langsiktige økologiske, sosiologiske, kulturhistoriske, arkitektoniske og bio-psyko-sosiale verdiene, også utenfor det etablerte økonomiske domenet.

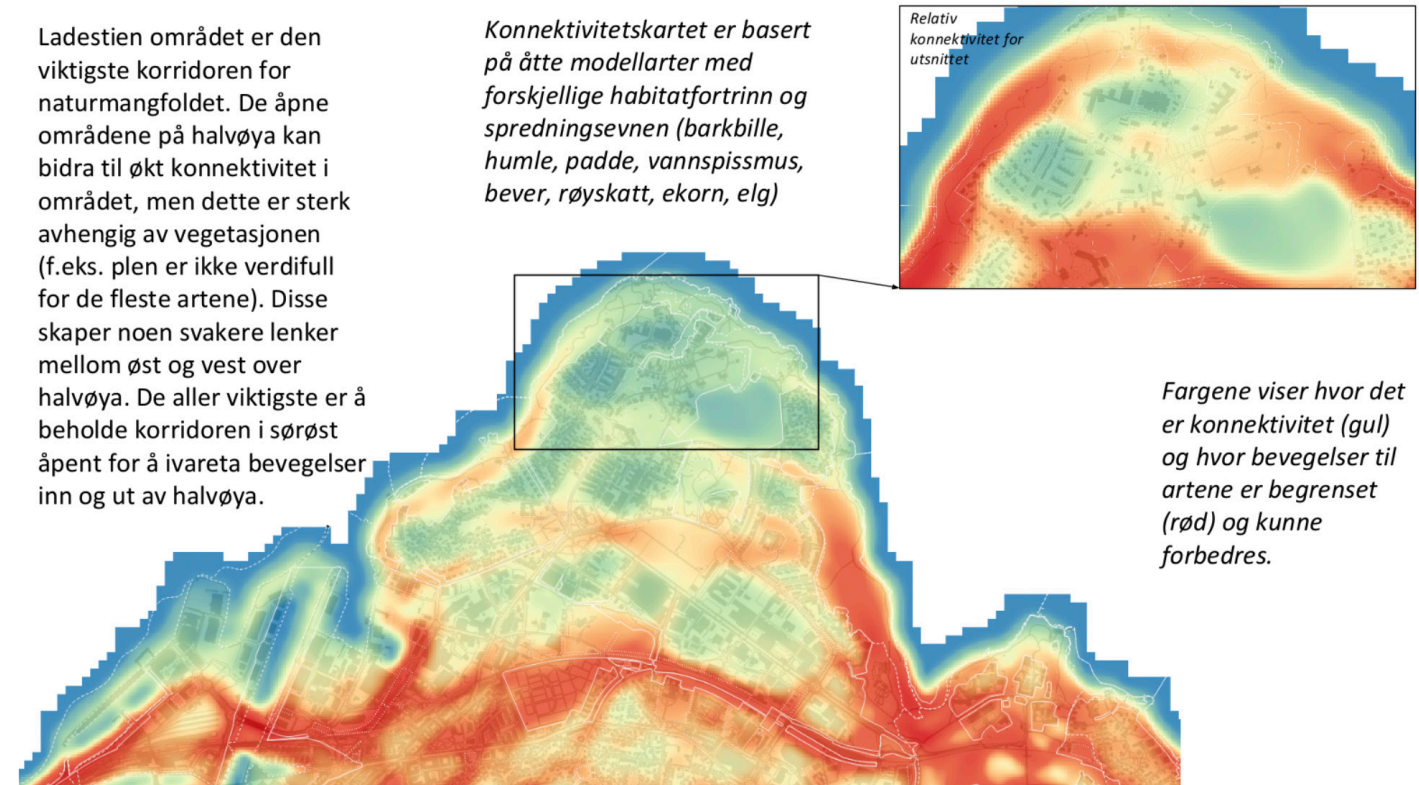
- Kort presentasjon av deltakere (30 sekunds roundtable)
- Innledning
- Om Byøkologi, biomangfold, isolert/holistisk tilnærming, økokorridorer og konnektivitet
- Om Klima og bærekraftsmål og Det grønne skiftet,
- Politiske bestillinger, byutvikling og økologi, næring v.s. miljø (urbanisering)
- Miljøkomiteen, biomangfoldsproblematikken
- Mulighetsrommet og overføringsverdi i et pilotprosjekt, Transformasjon, arkitektur
- Politisk Transparens, Viken
- Økologi og Folkehelse
- Transformasjonsarkitektur
- Urban Dyrking
- Åpen diskusjon
- Utkast, politisk behandling

exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, 11(3), 201-230.

KONNEKTIVITET OG ØKOKORRIDORER
Roel May, Økolog - NINA

Ladestien området er den viktigste korridoren for naturmangfoldet. De åpne områdene på halvøya kan bidra til økt konnektivitet i området, men dette er sterk avhengig av vegetasjonen (f.eks. plen er ikke verdifull for de fleste artene). Disse skaper noen svakere lenker mellom øst og vest over halvøya. De aller viktigste er å beholde korridoren i sørøst åpent for å ivareta bevegelser inn og ut av halvøya. Konnektivitetskartet er basert på åtte modellarter med forskjellige habitatfortrinn og spredningsevnen (barkbille, humle, padde, vannspissmus, bever, røyskatt, ekorn, elg)

TRANSFORMASJONSARKITEKTUR V.S. NYBYGG

Bevaring og vedlikehold av eksisterende bygningsmasse er, på generelt grunnlag, bedre miljøpolitikk isolert sett. Skånsom arkitektur med hensynstaging av innspill fra økologimiljøene og fagenheter for biomangfold er foreløpig som nytenkning å regne. Østmarkprosjektet kan fungere som pionerprosjekt i så henseende.

Fra Nøysom Arkitekter:

Stadig flere rapporter konkluderer med at CO2-regnskapet ved rehab og transformasjon kommer svært bra ut sammenliknet med nybygg, først og fremst fordi det reduserer utslipp fra materialbruk betraktelig. Se f.eks. denne rapporten, som jeg har vært med å skrive i den andre jobben jeg har i Asplan Viak, <https://www.enova.no/bedrift/bygg-og-eiendom/tema/klimavennlige-byggematerialer/>, eller denne som SINTEF nettopp ga ut <https://www.sintef.no/siste-nytt/2020/norge-bor-satse-pa-rehabilitering-framfor-nybygg/>. Legger ved en presentasjon jeg holdt om dette temaet for Tekna i forbindelse med lansering av den førstnevnte rapporten. Her skriver jeg at:

80% av utslippene fra bygg- og anleggssektoren i Norge er knyttet til materialbruk og byggearbeider, hvorav nesten halvparten av det igjen skyldes import. Utslippene kan reduseres med 50% dersom utbyggere satser på sirkulære bygg, lavutslippsmaterialer og fossilfri byggeplass (Asplan Viak 2019).

Videre:

I NHP-rapporten Utredning av barrierer og muligheter for ombruk av byggematerialer og tekniske installasjoner i bygg (NHP 2017) beregnes det at ombrukte materialer sparer miljøet for 94% av klimautslippene sammenliknet med nyproduserte materialer (per tonn).

I en annen slide, som omhandler KA13 i Oslo, skriver jeg:

Asplan Viak har utarbeidet et klimagassregnskap for hele KA13-prosjektet iht. FutureBuilt-kriterier, inkludert utslipp fra energi, materialbruk og transport. Prosjektet er sammenliknet med et referansebygg med samme areal som KA13, men som er bygget nytt med konvensjonell materialbruk. Beregningene viser at det for oppnås utslippsreduksjoner på 70% for bygget samlet sett, dvs. både rehab-delen og nybygg. Hovedårsaken til reduksjon i klimagassutslipp er at eksisterende bygningskropp og bæresystemer er bevart. Det er også høy grad av ombruk i nybygg som medfører reduksjon i klimagassutslipp.

I Nøysom mener vi naturligvis at det å bygge videre på det vi har gjennom rehab/transformasjon og ombruk er det eneste riktige akkurat nå, ikke bare for å spare energi og redusere klimagassutslipp og ressursbruk, men for å begynne å nærme oss en mer bærekraftig materialkultur igjen etter tiår med bruk-og-kast og en lite bærekraftig forståelse av økonomisk vekst. Det handler dels om å redusere forbruk gjennom sirkulære prinsipper, og dels om en mer bærekraftig byggeprosess som setter menneskets tilpasningsgevn og kreativitet i sentrum - dette kan, som i Eksperimentboligene, føre til bedre og mer varierte omgivelser med mindre ressursbruk. Vi tror dette er en tilnærming til miljø og bærekraft som fortjener å utforskes nærmere flere steder enn på Svartlamon. Legger ved et essay om temaet som vi skrev nylig for Arkitektur N. Ser ikke ut som det er lagt ut på nett ennå, så får ikke linket til det. Her står det mye av de vi tenker om temaet. Det står også litt på hjemmesiden vår.

I begrunnelsen for hvorfor Eksperimentboligene fikk energiprisen er forresten også flere av disse poengene trukket fram, ført i pennen av kommunen selv:

<https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/miljoenheten/energispareprisen/brosjyrer-2007---2020/w-energiprisen-2020---eksperimentboliger-.pdf>

Ved årets pristildeling har juryen vektlagt at det å redusere energibruk og dermed klimautslipp handler om mer enn tradisjonelle (tekniske) energisparetiltak. Det forbrukes svært mye energi og materielle ressurser for å bygge og utstyre moderne lavenergihus. Det kan derfor ta mange tiår før gevinsten ved lavere klimautslipp per år oppveier den faktiske miljø- og klimabelastningen ved nybygging. Årets prisvinner representerer en motvekt til denne byggemåten, både når det gjelder utforming, organisering og bygging. Juryen mener at prisvinneren strekker seg langt ved å ta i bruk et avgjørende virkemiddel for å redusere energibruk og klimautslipp, nemlig å redusere det store forbruket knyttet til boligbygging. Juryen ønsker å premiere Eksperimentboligenes konsept som er å bygge energi- og ressursvennlig med ombruk, å bygge rimelig, å bygge selv, og ikke minst det å bygge moderat og arealeffektivt i en byøkologisk og boligsosial kontekst. Prosjektet på Svartlamon har ikke direkte overføringsverdi til den ordinære byggebransjen, men fortjener honnør som et forbildeprosjekt. Ønsket om et lavt forbruk og dermed lite klimafotavtrykk, kan sees som en grønn tråd i alle faser. Juryen mener at Eksperimentboligenes originale svar på både miljømessige og sosiale utfordringer kan vise vei for nytenkning i kommunens boligsatsing. Prosjektet er samtidig en inspirerende en tankevekker når det gjelder byggebransjens energi- og klimautfordringer.

URBAN DYRKING

Eivind Frøiland, Voll Gård

Å BEVARE OMRÅDENE VED FARGEMARKA FRA ET URBANT DYRKINGSPERSPEKTIV

På Voll legger vi til rette for å vise og veilede innenfor landbruk og det bynære landbruket, blant annet ved å vise hvordan man dyrker og produsere mat på mindre områder. Vi er også engasjert i å bevare den bynære matjorden.

Ved befaring av Fargemarka slo det meg at vi befatter oss med et landskapsområde som besitter potensiale og egenskaper som allerede har gitt Trondheim positiv oppmerksomhet:

- Mulighet for å utvikle den tredje boligsektoren som vist på Svartlamoen.
- Et stort område med biologisk mangfold som kan være en flott bidragsyter til bioveiene som har vært utviklet i Trondheim tidligere.
- Satsing på urban dyrking. Det er flotte områder som kan brukes til diverse dyrkingsformål. Her kan potensielle naboer utvikle forskjellige type hager. Dette styrker nabolaget, vil skape sosiale arenaer i området og bidra til å øke det biologiske mangfoldet.

Med utgangspunkt i min rolle som representant for den urbane dyrkingen vil et nabolag med omlag 150 beboere ha ulike muligheter: Utvikling av felleshage, «andelsmarkedshage» eller lignende. Ved å bruke et av områdene til grønnsaksdyrking og når man kjøper/leier/låner en boenhet så har man også automatisk en andel i grønnsaksproduksjonen. Man er sikret en mengde mat, og i fellesskap må man også sørge for at området blir holdt i hevd. Eventuelt kunne det tildeles en parsell til hver boenhet. Man kunne også etablere en markedshage, dyrkingsinitiativ med ambisjoner om å selge grønnsaker til området rundt (bærekraftig og lokalt).

Det er mange muligheter på området, og noen av mulighetene ligger allerede klart. I stede for å skrape bort grøntarealer, for så å sette opp kasser til å dyrke i er dyrkeområdene allerede der. På «haugen» i midten av bo-området er det ganske skinn jord, her ligger mulighetene åpne for å etablere en flott eng med trøndersk flora som kan bidra til å styrke bioveiene. Skogen rundt er med å styrke det biologiske mangfoldet; å bevare en litt «rotete» skog er av stor betydning for de tilstøtende grøntområdene. Å bevare disse flotte områdene er positivt for menneskene som bor i -og bruker området.

Det er ikke lenger så vanlig å kunne være i -og observere en skikkelig eng (i hver fall ikke i by). Og da å kunne dyrke mat «rett utenfor egen stue» i tillegg, samtidig som barn kan leke og utforske skog, alt i samme område er ganske unikt i en tid som preges av rammesetting av grøntområder: Grøntområder blir en ide om vertikale hager og takhager i et fortettet bybilde. Grønne ideer i urbaniseringsutviklinga er også av verdi, men dersom det å bevare også kan være med på å utvikle, så er det en tanke som burde sees nærmere på.

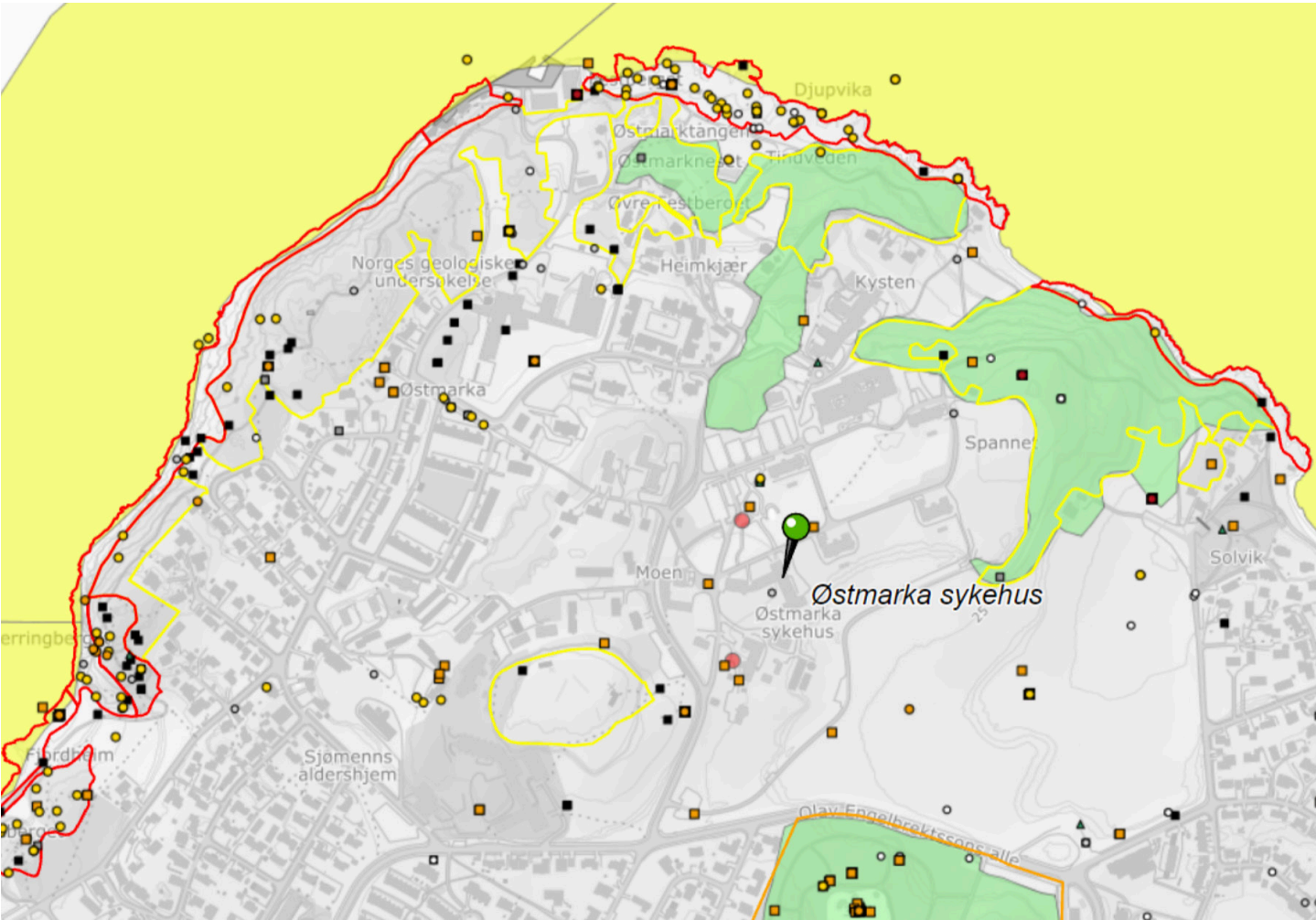
Jeg håper flere ser muligheten dette området har, og da spesielt med tanke på å styrke det biologiske mangfoldet, og videre hva dette har å si -også for menneskene som oppholder seg der.

NATURVERDIER PÅ ØSTMARKA - EN OVERSIKT OVER KJENT KUNNSKAP.

Miljøenheten, avd. landbruk og naturforvaltning. 4.10.2021

Ladehalvøya er et av kommunens mest artsrike områder. Det gunstige sommerklimaet gir grunnlag for en artsrik vegetasjon med en rekke arter som tilhører et varmekjært element i vår flora - det vil si at de krever et tørt, varmt og gjerne lysåpent voksested.

Figur 1: Kartutsnittet viser registrerte lokaliteter i kommunens naturtype- og viltkart. Rødt omriss = svært viktig naturtype, verdi A. Oransje omriss = viktig naturtype, verdi B. Gult omriss = lokalt svært viktig naturtype, verdi C. Rød helfarge = svært viktig viltområde, verdi A. Gul helfarge = viktig viltområde, verdi B. Grønn helfarge = område med viltinteresser, verdi C. Punktforekomstene er opplysninger om rødliste- og fremmede arter fra Artsdatabanken.

Naturtyper - generell info

En naturtype er en bestemt type natur og alt som lever i den. Naturtyper kan kartlegges etter ulike metodikker.

I kommunens naturtypekart (se figur 1) er det registrert noen naturtypelokaliteter etter metodikken i DN-håndbok 13. På nasjonalt nivå kartlegges det nå etter NiN-metodikken (NiN står for 'naturtyper i Norge').

Figur 2: Kartutsnittet viser registrerte NiN-lokaliteter. Kartet er hentet fra kart.naturbase.no Det er viktig å merke seg at ingen av disse kartleggingsmetodikkene vil fange opp all natur. Spesielt gjelder dette i bynære strøk hvor mye av naturen kan ha en viktig lokal funksjon som leveområde for planter og dyr, som spredningskorridor, i tillegg til funksjonen den kan ha for mennesker i form av rekreasjonsområder, flomdemping, osv. Denne "hverdagsnaturen" er ikke nødvendigvis definert som truet eller har høyt innhold av rødlistearter. Fragmentering og bit-for-bit-nedbygging er noen av truslene mot de bynære naturområdene. >> (se neste side)

Naturtypelokaliteter

På selve Østmarka er toppen av Kanonhaugen (omr.nr 91) registrert som naturbeitemark med verdi C (lokalt svært viktig). Haugen er ikke i drift som kulturmark lenger og er under sterk gjengroing. Noen typiske kulturmarksarter finnes, men det må iverksettes skjøtselstiltak som ivaretar disse artene slik at ikke hele området gror igjen. Langs sjøen finner vi flere rike blandingsskoger (Østmarkneset, omr.nr. 62, 80, 64, 573) og rike strandberg blant annet i Djupvika (omr.nr 67, 61, 63, 78). Naturtypebeskrivelsene er lagt ved dette notatet.

Pollinerende insekter

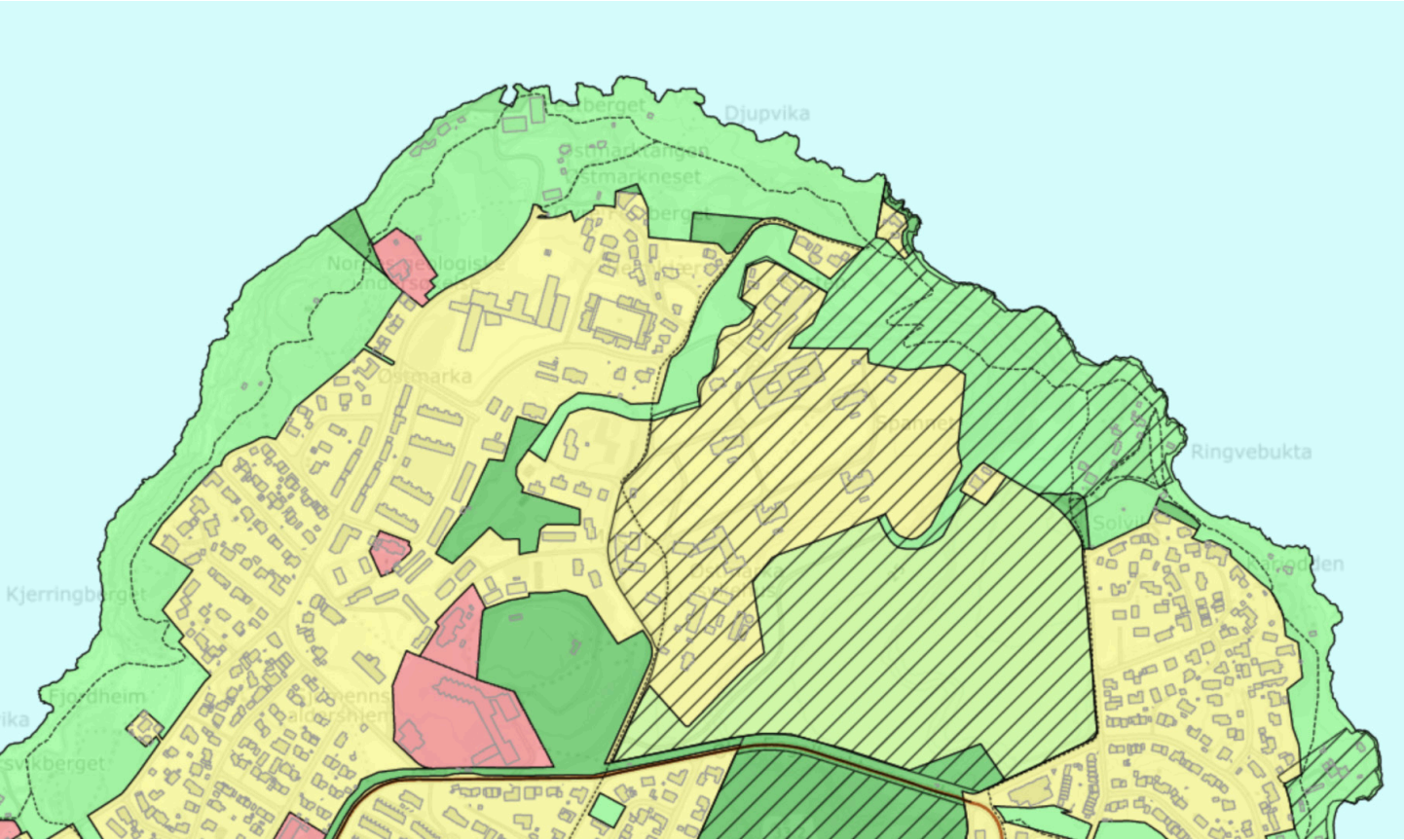
St. Olavs hospital har i sin skjøtelsesplan fra 2018 for området vektlagt hensynet til artsmangfold i blomsterenger, og humler og bier. Der skrives blant annet: "St Olavs Hospital skjøtter store plenarealer som tidligere var jordbruksareal. Noen av disse arealene har aldri vært pløyd, sprøytet, og nesten ikke blitt gjødslet med kunstgjødsel siden «Landbruksasylet i villastil» ble etablert tidlig på 1900-tallet. Også etter etablering av det psykiatriske sykehuset på Østmarka ble det drevet landbruk med bla slått av eng. Den lange landbruksdrifta på området vises fremdeles i dag. Enkelte plener er veldig artsrike og bør derfor skjøttes på en slik måte at disse artene/lokalitetene ikke går tapt." Også hensynet til hekkende fugl, og pollinerende insekters tilknytning til gammelt kulturlandskap trekkes frem i planen. Hvilke områder som skal skjøttes som blomstereng er definert i skjøtelsesplanen.

Vilt

Østmarkområdet har et rikt dyreliv der det ligger nært fjorden og under den marine grensa (næringsrik jord). Større områder med natur og hageanlegg gir grunnlag for en relativ stor bestand av rådyr. Området ved Østmarktangen og sør for Djupvika (Østmarkneset) er oppført på kommunens viltkart som et område med viltinteresse (verdi C) pga at lokaliteten har rike forekomster av spurvefugl. Dette gjelder også området lenger øst (Østmarka). På land er det registrert flere arter som er oppført som nært truet på norsk rødliste (2015), herunder gulspurv, stær og kornkråke. Dette er et av kjerneområdene for kornkråke i Trondheim, også som hekkeområde. Når det gjelder kornkråke har Trondheim et spesielt ansvar for arten da størstedelen av bestanden i Norge befinner seg i kommunen. Litt artig er det også at det er en større hekkekoloni med gråhegre i området. Sjøområdene utenfor er oppført som viktige viltområder (verdi B) pga områdets betydning for

sjøfuglarter herunder mange rødlistearter. F.eks. har Ringvebukta både hettemåke, sjøorre, storspove og teist som alle er oppført som sårbar (VU) på norsk rødliste.

Kommuneplanens arealdel (KPA)
I kommuneplanens arealdel er flere av de grønne områdene satt av til grønnstruktur. Grønnstrukturen fungerer som en forlengelse av de store natur- og rekreasjonsområdene inn i tettbebyggelsen, og skal også fungere som buffer til jordbruksarealene. Ved fortetting skal det legges vekt på å forsterke eksisterende grønnstruktur gjennom opprusting og bevaring av sammenhengende strukturer.

Figur 3: Grønnstruktur i kommuneplanens arealdel vises som mørkegrønne og middels grønne områder. Lysegrønn farge har arealformål LNF (landbruk, natur og friluftsliv).

POLITISK FORSLAG, UTKAST

I tilknytning arealplaner og byutvikling ønskes det en redegjørelse for biomangfold, økokorridorer og urban økologi for å sikre transparens: Vi ønsker i større grad å synliggjøre forståelsen av naturens egenverdi og økologiske/biologiske verdier, og hvordan dette står i sammenstilling til de politiske beslutningene som tas i byutviklingen. Hvilke økologiske tap aksepterer vi ved et gitt byggeprosjekt? Noe kartlegging gjøres allerede, men må vektlegges på en annen måte. Det er erklært krise fra FN hva gjelder klima, og tap av arts mangfold. Vi ønsker et skifte i byutviklingen, hvor vi adresserer disse signalene, og setter det ut i praksis: Å gå fra ord til handling gjøres ved å sette reel økologisk bærekraft øverst på agendaen. Urbaniseringen av Trondheim har historisk sett kommet i konflikt med opprettholdelse av biotoper, bynær økologi og urbant biomangfold, og vil gjøre det også i fremtiden. Det er et ønske om å adressere dette med en økologisk byutviklingsplan ledet an av de økologiske fagmiljøene i kommunen. Denne skal sammenstilles med den øvrige byutviklingsplanen, og gi en dokumentasjon og bevisstgjøring hva gjelder potensiell tap / gevinst av økologi og grønne verdier, også utenfor de konvensjonelle økonomiske rammene. Et brudd i en økokorridor og nedbygging av grøntareal med tilhørende tap av biomangfold vil ha konsekvenser for en byøkologisk balanse. Vi ønsker utforming av en preventiv handlingsplan, og i den grad brudd på en slik plan forekommer skal man kunne ettergå dette på en transparent og oversiktlig måte: man skal kunne se de konkrete anbefalingene man går på tvers av, og anerkjenne konsekvensene man forespeiles. Vi ønsker å bruke Østmarka som et pilotprosjekt for å se hvordan utviklingen av et byområde gjøres dersom miljøenhetene i kommunen får administrere og lede an i et slikt arbeid. Vi ønsker en utredning også av de langsiktige økonomiske betydningene av et slikt arbeid, gjerne i et hundreårsperspektiv eller mer. I dette ligger også kravspesifikasjoner for fremtidige utbyggere, med særskilte krav til etterfølgelse av punktene som kommer frem av utredningen.

Arbeidet starter med en flerdelt bestilling:

- Kartlegging av biomangfold, økologiske verdier, økokorridorer - NINA, Miljøenheten, m.fl
- Kartlegging av sosiologiske/helsemessige/kulturelle aspekt
- Kartlegging av Psykologiske aspekt
- Kartlegging av potensiell transformasjonsarkitektur, utredning av bygningsmasse, Skånsom arkitektur m.v.
- Utredning av alternativ bruk av bygningsmasse / eventuell omgjøring til grøntareal.

I påvente av videre arbeid kreves det også en ivaretagelsesstrategi for eksisterende bygningsmasse på området. Varme, preventive tiltak mot fuktskader og forringelse må iverksettes omgående. Dette må opprettholdes gjennom kartleggingsperioden.

Dersom signaler om videre utbygging av østmarkområdet stemmer vil det være uansvarlig å gå frem med dette uten å ta kunnskapsgrunnlaget til følge. Allerede nå ligger mye av kunnskapen tilgjengelig, og peker mot konsekvensene ved en konvensjonell byggeplan: Nybygg i et eksisterende grøntområde, utført uten hensynstaging av økokorridorer, arts mangfold, biologiske sykluser og øvrige psyko-kulturelle verdier er å anse som uansvarlig både i et klima-, miljø- og naturperspektiv. Å bryte med store deler av de faglige anbefalingene, både internt i kommunene, men også fra eksterne fagmiljøer, og som fremsatt i dette skrevet, er ikke i tråd med hverken internasjonale anbefalinger eller de økologiske prinsippene som ligger i kjernen av et reelt grønt skifte.

For Østmarkinitiativet: